

POUM D'ÒDENA

PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA MUNICIPAL D'ÒDENA.

ANNEX 2 CRITERIS DEL POUM D'ÒDENA ENTORN AL TRUÓ DEL CASTELL

APROVACIÓ INICIAL
setembre 2010

CRITERIS DEL POUM D'ÒDNA ENTORN EL TURÓ DEL CASTELL

ZONA P.E.1 i ZONA P.E.2

Daniel Gutiérrez Espartero
Consultor en Patrimoni Cultural

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ: El patrimoni Cultural

- Una reflexió teòrica
- Urbanisme i patrimoni cultural

2. EL TURÓ DEL CASTELL D'ÒDNA

- Descripció del conjunt
  - . La Torre del Castell
  - . Les antigues edificacions del Turó del Castell
- El patrimoni cultural associat al Turó del Castell

3. CRITERIS DEL POUM ENTORN EL TURÓ DEL CASTELL (zona P.E.1)

- Objectius
- Usos permesos
- Criteris d'actuació a la zona P.E.1

4. CRITERIS DEL POUM ENTORN EL TURÓ DEL CASTELL (zona P.E.2)

- Objectius
- Usos permesos
- Criteris d'actuació a la zona P.E.2

1. INTRODUCCIÓ: El patrimoni Cultural

Una reflexió teòrica:

De la interacció entre l'home i la natura sorgeix la idea d'un *territori cultural*. Les construccions que s'aixequen en el territori són produccions culturals ja que impliquen tot un seguit de necessitats, de delimitacions i d'usos que ens introdueixen en les formes de vida. Les construccions rurals des de murs, ponts o feixes fins a cases o pobles són un reflex material del sistema de vida i la diversitat de solucions que trobem en un territori. Són produccions socials i culturals.

Molts d'aquests elements, construccions del passat, han quedat de manera atemporal i han perdut el seu sentit originari: camins que no porten enlloc, masies adaptades a nous usos, feixes convertides en horts i en jardins... Cal, doncs, resituar aquests elements perquè preguin un sentit al temps i a l'espai. Cal contextualitzar la seva aparició i la seva significació perquè esdevinguin part del nostre patrimoni cultural i preguin sentit i funcionalitat en l'actualitat.

Urbanisme i patrimoni cultural

El patrimoni cultural no és un fet aïllat, no és un compartiment estanc que cal separar de la resta i mantenir-lo pur, tal i com s'ha trobat. El patrimoni cultural és un fet viu, relacionat directament amb la societat que l'ha creat i amb uns usos que li han donat forma.

Això significa que s'han de fomentar les dinàmiques capaces d'unificar els criteris urbanístics i patrimonials per tal d'arribar a l'objectiu desitjat, en aquest cas, la revitalització del Turó del Castell d'Òdena.

S'han de fomentar els estudis necessaris, que sota uns criteris especificats, permetin la protecció, el coneixement, la divulgació del patrimoni cultural i a la vegada l'aprofitament urbanístic d'aquests elements.

2. EL TURÓ DEL CASTELL D'ÒDENÀ

Descripció del conjunt¹

El Turó del Castell se situa a la banda nord-oest del casc urbà de la població i s'hi pot accedir pel carrer de la Torre, un camí sense asfaltar que s'inicia sota

---

¹ Cita literal de Galí, David (2006): *Estudi històric i documental del poble vell del Turó del Castell d'Òdena*. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local. Diputació de Barcelona.

d'aquest element medieval, on conflueixen els carrers de Joan Miró, de la Guixera i de Jaume I.

L'habitació d'aquest espai va ser continuada des del segle III aC, amb el poblament ibèric, fins la dècada del 1960, moment en que es produí l'abandonament definitiu d'aquesta zona.

El Turó del Castell d'Òdena té adscrita la màxima protecció possible atribuïble amb les normatives autonòmiques i estatals actuals. Així el Turó del Castell i el seu entorn està declarat Bé Cultural d'Interès Nacional per la Generalitat de Catalunya (R-I-51-5563) i ja estava protegit des de l'any 1949 pel decret de 22 d'abril del Ministeri d'Educació, que preveia posar sota protecció de l'Estat tots els castells o ruïnes de fortaleses del territori nacional (número d'inventari 161). D'aquesta manera, qualsevol acció en aquesta zona s'haurà d'ajustar al que preveu la Llei del Patrimoni Cultural català (Llei 9/1993, de 30 de setembre) i el Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic (decret 78/2002, de 5 de març).

La Torre del Castell

Es tracta d'una torre de defensa situada en el punt més feble del Castell i avançada parcialment respecte dels paraments de la muralla, per permetre una disposició més estratègica sobre l'estret pas d'accés al recinte. Antigament, tenia quatre pisos, la planta baixa, coberta amb volta; un segon pis recolzat sobre un forjat, del qual resten empremtes, tenia com a missió facilitar el pas a la terrassa superior, ja que no hi havia obertures. La terrassa recolzava sobre una volta. S'hi pujava per unes escales adossades a la paret que, des d'una determinada alçària, devien anar per dins del gruix del mur, cosa que va afeblir considerablement l'estructura i que hauria contribuït més tard a la ruïna dels coronaments.

El tram de muralla que acompanyava la torre es coneix la banda de migdia, que encara es conserva parcialment, tot i que molt alterat. El llenç de tramuntana estava desaparegut, tot i que una excavació arqueològica de l'any 1985 va permetre la seva documentació parcial.

L'anàlisi de la torre i dels trams de muralla permeten atorgar a la torre una datació entorn el segle XIII-XIV, coincidint amb el traspàs de la titularitat del castell de la nissaga dels Òdena al Cardona (1287-1347).

Les antigues edificacions del Turó del Castell

El Turó compta amb dos edificis dempeus i restes o vestigis d'altres tretze, establerts en un petit nucli vertebrat per l'eix principal del carrer de la Torre, iniciat als peus de l'element medieval, que connecta amb el carrer Major i

que arriba a la Plaça del Castell. En la confluència dels carrers anteriors resta un pany de muralla, on hi havia hagut un portal, amb una arcada exterior de totxo i dues interiors de pedra, que donava entrada al carrer Major. El carrer dels Horts travessa perpendicularment el carrer Major per la banda est i comunica amb el pas de ronda, paral·lel al carrer Major. Al peu del carrer de la Torre, de nord cap a sud, es troben tres edificacions entre mitgeres, les restes de Cal Caballer, Cal Copi, de planta baixa, pis i golfes, i restes de Cal Palomas, per la part oest del pany de muralla. A la banda nord del carrer Major, entre els carrers dels Horts i el carrer del Pou, situat més a l'oest, hi ha restes d'alguna paret de Cal Serra Vell i, passat l'últim carrer, vers ponent, es troba el corral de la propietat primitiva de Cal Caballer. A la banda sud del carrer Major, d'est cap a oest, hi ha quatre edificacions entre mitgeres, gairebé ensorrades del tot, Cal Pons, Cal Margalló, Cal Maure i l'edifici de les antigues escoles i Ajuntament. El tram nord del carrer dels Horts dona als darreres de Cal Copi i Cal Serra Vell, un descampat on havia hagut les eres d'aquestes cases. Respecte al tram sud del carrer dels Horts, entre el carrer Major i el pas de ronda, a la banda est hi ha les restes de Cal Seuba i de Cal Felip, amb un pati enmig, i a la banda oest, la citada Cal Pons, que fa cantonada amb el carrer Major, i Ca la Paua (o Paula), que fa cantonada amb el pas de ronda. Al front nord de l'últim vial es troben restes de les façanes de Ca la Paua i les escoles, i el sud va ser aprofitat per estintolar-hi tres cases entre mitgeres, Cal Paulino (o Cal Toni de la Paua), de la qual hi ha vestigis, i les desaparegudes Cal Guiu i Cal Carner.

Tant els vials com els baixos de la majoria de les cases, que servien de celler, havien estat tallats a la roca de guix, aprofitant la facilitat amb què es podia treballar aquest material, i l'illa de construccions compreses entre el pas de ronda i el carrer Major s'havien assentat en dues terrasses artificials. Es coneix l'aspecte de les cases avui en ruïnes o desaparegudes, la majoria de planta baixa, pis i golfes, a partir de fotografies antigues, d'inicis i mitjans del segle XX, i dels testimonis orals de diferents vilatans.

El Patrimoni Cultural associat al Turó del Castell

Una mirada ràpida permet observar que al Turó del Castell d'Odena es pot trobar:

Patrimoni cultural material

Corresponen a tots aquells elements, existents o no, que han deixat una marca física:

- Conjunts històrico-arquitectònics
- Patrimoni arqueològic
- Elements agrícoles i ramaders
- Elements industrials

- Infraestructures, carrers i vies de comunicació

Patrimoni immaterial

El patrimoni immaterial es podria definir com el conjunt de creacions i de manifestacions d'una comunitat, que inclou les expressions culturals de la forma de viure i de la societat, des del passat fins al present: creences, costums, sabers, pràctiques, valors i símbols. En aquest sentit el patrimoni cultural, i l'immaterial en particular, abasta tant les formes de vida agro-ramaderes que caracteritzaven la societat rural de la zona com la manera en que s'han transformat fins abocar-se a la societat moderna i diversa que és avui dia. Així s'entén que el patrimoni cultural immaterial és un concepte viu, obert i dinàmic, d'un gran valor social i identitari.

La preservació, l'adequació i la patrimonialització del paisatge cultural que configura el turó del Castell pot suposar un espai d'aprenentatge, de trobada, amb un fort component lúdic, que ajudi a comprendre no només les qüestions més materials, també les immaterials (coneixement i aprofitament de la natura, organització comunitària...). Els Turó pot ser un escenari per a la preservació i l'estimulació de la memòria sobre les expressions més immaterials de la vida (creences, rituals, estratègies individuals i col·lectives...).

3. CRITERIS DEL POUM ENTORN EL TURÓ DEL CASTELL (zona P.E.1)

Objectius

El treball del POUM sobre aquesta zona presenta un conjunt d'objectius que s'especifiquen a continuació:

- El turó del Castell ha de ser un espai viu.
- El turó del Castell ha de tornar a ser una espai habitat i d'activitat econòmica.
- El turó del castell ha de ser un punt central a partir del qual estudiar, conèixer i divulgar el patrimoni cultural d'Òdena.
- La revitalització del turó ha de ser un projecte on la iniciativa pública i privada treballin conjuntament per aconseguir l'objectiu.

Usos permesos

En els béns localitzats dins de la zona P.E.1 (BCIN), s'admet, en general, qualsevol ús permès d'acord amb la seva qualificació urbanística.

L'adaptació dels béns protegits als diferents usos admesos, no podrà implicar intervencions ni obres, de grau diferent al contemplat en cada fitxa de

protecció (que hauria de tenir cadascun dels béns situats a l'interior de la zona P.E.1 segons un futur Pla Especial de Protecció del Patrimoni PEPP).

L'ús d'un bé catalogat situat dins de la zona P.E.1 no comportarà mai la seva degradació ni l'afectació d'aquells valors que es consideren rellevants.

A nivell general, els usos permesos són:

- Habitatges unifamiliars i en filera, com a recuperació i/o reutilització de l'edificació actual
- Comercials i serveis amb accés directe des del carrer i façanes alineades al carrer
- Públic amb accés directe des del carrer i façana alineada al carrer.
- Indústria artesanal sense molèsties per l'habitatge
- Agrícola

Criteris d'intervenció a la zona P.E.1

La zona P.E.1 conté les úniques restes arquitectòniques històriques conservades del Castell d'Òdena i el poblament associat, en un conjunt format estructures militars (torre i muralles) i edificacions civils i administratives. Els valors culturals existents comporten establir criteris d'actuació que impliquin una especial protecció que garanteixi la conservació, recuperació i restauració dels seus elements sota condicions que permetin el respecte per les característiques arquitectòniques i històriques.

A la zona P.E.1 es permeten i es recomanen obres i actuacions que tinguin com a objectiu la posta en valor i el millorament de les seves condicions d'ús, tals com la restauració o la pròpia reutilització que han de ser compatibles amb els valors que motiven la declaració de BCIN de l'espai on se situa la zona P.E.1. Són bàsics els següents criteris:

Previs a la llicència d'obra:

- Estudi patrimonial del bé a nivell històric, arqueològic i arquitectònic que permeti obtenir el coneixement sobre l'edificació i les seves estructures. Aquest estudi científic ha de posar de manifest les característiques arquitectòniques (tipologies, ambients, interiors, decoracions, revestiments, colors...) arqueològiques i històriques (restes arqueològiques prèvies a l'element, evolució històrica i arquitectònica de l'element des del seu origen fins a l'actualitat...).
- Redacció d'un projecte d'edificació que respecti i valori els elements històrics, arqueològics i arquitectònics establerts en l'estudi patrimonial.
- El projecte d'edificació ha de preveure la conservació de l'estructura organitzativa i espacial de l'antiga edificació, en cas de conservar-se les traces de la mateixa.

- El projecte d'edificació ha de preveure i prioritzar la utilització dels materials arquitectònics que es localitzen a la zona P.E.1.
- El projecte d'edificació ha de conservar i restaurar la volumetria existent.

Actuacions prohibides:

- Demolicions totals o parcials dels béns o dels seus elements que afectin la composició, forma arquitectònica i decorativa, o la comprensió de la seva lectura històrica, plàstica o formal.
- Les reconstruccions totals o parcials, llevat de casos justificats per necessitats d'ús o significació, i sempre i quan el projecte de reconstrucció es basi en fonts documentals i arqueològiques que no deixin lloc a dubtes sobre la realitat original de la part reconstruïda.
- La col·locació d'instal·lacions de serveis públics que alterin la composició de façanes o altres parts del conjunt.
- La col·locació de rètols o tanques publicitàries que amaguin o desfigurin les façanes i els seus elements.
- La segregació o unió de parcel·les existents

Generalitats:

- En cap cas les noves edificacions podran alterar pel seu volum, tipologia, color o morfologia el caràcter arquitectònic i paisatgístic de la zona P.E.1.
- Es podran refusar projectes edificatius que resultin incoherents amb les línies expressades per aquest document.
- Tots els projectes estaran sotmesos als presents criteris.
- Per a la realització d'obres de conservació, restauració, rehabilitació o substitució, i previ a la redacció d'un projecte d'edificació, al qual acompanyarà, es realitzarà un estudi patrimonial de l'element a intervenir a nivell històric, arqueològic i arquitectònic.
- Es tindrà especial cura en els elements d'interès arquitectònic i arqueològic de l'element a intervenir, de manera que condicionaran la redacció del projecte d'edificació.
- Les façanes guardaran la proporció de les obertures i la composició tradicional. Els colors i textures seran fruit d'un anàlisi tècnic i estaran en relació a les edificacions veïnes. Les façanes noves seguiran els mateixos criteris.
- Per a qualsevol actuació en una façana s'haurà de presentar un informe, previ a la llicència, amb la documentació de l'estat actual de la façana.
- Les cobertes tindran el pendent d'acord amb el conjunt existent i els seus materials no trencaran en textura, forma i color l'equilibri tradicional.

- S'haurà de raonar i justificar el canvi substancial de materials constructius, així com estudiar el impacte sobre l'entorn.
- El mobiliari urbà, els paviments, les instal·lacions i l'arbrat o vegetació, així com la seva ubicació no trencarà la coherència dels criteris establerts.
- Pel seu caràcter de BCIN, qualsevol actuació sobre la zona P.E.1 haurà de rebre l'autorització de la Direcció General del Patrimoni Cultural.

4. CRITERIS DEL POUM ENTORN EL TURÓ DEL CASTELL (zona P.E.2)

Objectius

El treball del POUM sobre aquesta zona presenta un conjunt d'objectius que s'especifiquen a continuació:

- El turó del Castell ha de ser un espai viu.
- El turó del Castell ha de tornar a ser una espai habitat i d'activitat econòmica.
- L'extracció de guix és un fet bàsic per entendre i comprendre el desenvolupament d'Òdena i el Turó del Castell. Aquesta zona es defineix com un espai de caràcter cultural, científic i paisatgístic que promourà el coneixement a través de l'aprofitament de les restes de la fàbrica i la pedrera de guix.
- La revitalització del turó ha de ser un projecte on la iniciativa pública i privada treballin conjuntament per aconseguir l'objectiu.

Usos permesos

- Per la seva situació, entre el cim del puig, la zona d'extracció de pedra de guix i la fàbrica de guix i pels seus valors paisatgístics i plàstics, no es permetrà l'edificació en general.
- Només es permetran les activitats, instal·lacions i construccions lligades a l'ús a què es destina la zona. Serà necessari un estudi i projecte d'implantació dels nous usos.
- Es prohibeix tot tipus d'edificació nova o antiga, permetent només aquelles instal·lacions compatibles amb els usos lúdico-culturals, pedagògics i científics.
- Es prohibeixen les activitats extractives del mineral de roca de guix, els moviments de terres o esplanacions, permetent només aquelles associades amb els usos lúdico-culturals, pedagògics i científics.

Criteris d'actuació a la zona P.E.2

- L'ordenació d'aquesta zona exigirà la formulació d'un projecte tècnic que tingui especial cura en la utilització dels elements naturals de la roca de guix, ja que aquesta forma part indiscutible del paisatge i és signe d'identitat del municipi i del Turó del Castell.
- En relació a les instal·lacions existents, abans de prendre una decisió sobre la seva conservació o no, es realitzaran els estudis tècnics patrimonials necessaris per valorar la importància de cada element.
- El mobiliari urbà, els paviments, les instal·lacions i l'arbrat o vegetació, així com la seva ubicació no trencarà la coherència dels criteris establerts.
- No es podran obrir nous accessos i/o camins llevat d'aquells que ja es contemplen en el planejament general.

Daniel Gutiérrez Espartero
Consultor en Patrimoni Cultural